
németh lászló levelei szirmai károlyhoz

1

Igen tisztelt Uram!

Nem akartam addig anthológiájukat megköszönni, amíg az egészet át nem olvastam s mostanában mindenfelől elhalmoztak kéziratokkal, olyanokkal is, amelyekről néhány napon belül bírálatot kellett mondanom.

Nagyon meglepett, hogy a Vajdaságban ennyi embernek ügye az irodalom; Faragó Imre cikkéből látom, milyen nehézségekkel küzdenek; hajdani állapotokhoz viszonyítva azonban ezek a „nehézségek” is nagy haladást jelentenek; kulturális mozgalmak rendszeren csak akkor hozzák meg a sikert, amikor hősei már belefáradtak s a szívósan vitt és veszettnek látszó ügyek azok, amelyeket az irodalom és kultúrtörténet végül is számon tart.

A kritika feladata a szelekció ugyan, ismeretlen írók gyűjteményével szemben azonban válogatásra nem merem elszánni magam. Nagyon keveset látok egy emberből s olykor a kiválasztásban van a hiba, nem az íróban: az írók más beállításban más műveken át eselleg egészen más ranglistát alkothatnak. Mindenesetre többet jelentene, ha már csak négy öt írójuk volna; ez azt bizonyítaná, hogy vannak tiszteletet parancsoló értékeik s van ítélkező (s nem pártoló) közönségük. Nagyon jó volna, ha mozgalmuk nem maradna meg vidékinek, hanem Pesten is megkísérelnék az érvényesülést; az író legnagyobb sarkalója a mérték, melyet alkalmaznak rá s itt mégiscsak szigorúbb mérték alá kerülhetnének. A dilettantizmus az adott esetben nagyon is áldásos lehet, fontos is, hogy legyenek buzgó dilettánsaik, az azonban, hogy az írókat el ne nyomhassák a dilettánsok, még fontosabb. Egy erős tehetség, akiben az egész országrész élete él s akire egy egész országrész büszke lehet, többet ér az irodalomnak, mint minden híg, meggyőződéstelen irodalompártolás.

Én magam szívesen leszek segítségükre a jövőben s hozzám küldött egyes művekkel, ha azok megérdemlik, örömet foglalkozom. Sajnos a nyilvános kritika pulpitusáról leszorítottak, (a szókimondás olyan fényűzését engedtem meg magamnak, amelyet öt-hat évnél tovább, még folyóiratról folyóiratra vándorolva sem üzhetünk büntetlenül), a kritikus azonban akkor is kritikus, ha nincsen orgánuma s én bármikor szívesen állok rendelkezésükre s örülök, ha igaz erők felismerésében segítségükre lehetek.

Szeretettel üdvözli híve

Németh László

Budapest, 1932. jan. 27.

(Levél.)

2

Kedves Uram,
nagyon köszönöm figyelmét. Hogy ilyen szép folyóiratot tudnak kiállítani, a mai időben nagy dolog. Hirdetett könyvkiadványaikra kíváncsi vagyok. Van-e olyan újabb szerb könyv, melynek ismertetését a Tanúban kívánatosnak tartaná? Az első számból küldtem öt példányt, küldjek a másodikból is? A Kalangyával csere-előfizetést lehetne létesíteni, de még nem kaptam választ ajánlatomra. Nagyon lekötelezne, ha az ottani irodalmi és írói viszonyokról írna nekem.

Szeretettel üdvözli

Németh László

Budapest, 1932. dec. 1-én

(Levelezőlap)

3

Kedves Uram, ne haragudjon, hogy kimerítő tudósítását nem köszönöm meg azonnal — a Tanú mellett sok családi bajom volt s levelezés-hátralékom egy zsáknyi már. Önnek óriási fáradtság volt ezt a kurta történelemkönyvet megírni, de én jó hasznát fogom látni az V. számban, ahol egy nagyobb tanulmányban a Vajdaság, Felvidék, Erdély irodalmáról számolok be. Nagyon szeretnék egy szerb népköltési gyűjteményt kapni, ha lesz a Tanúnak még néhány előfizetője a Kalangyánál, annak az árán talán lehetne ott lenni egyet. A jelzett szerb könyvet is tudnám most már olvasni szótár segítségével.

Még egyszer köszönöm szíveségét; szeretettel üdvözli:

Németh László

(Levelezőlap. — A postal bélyegzőn: Bp. 1933. jan. 13)

Yga tündelt kann!

Stenbanten aadlij entholopi-jüht neghötönni, raug a eja et a
nen oluastea s kortikula mindenfelöt elhalestok hi is nitobht, olga

• Drobht is, aenelgeht nehinu napon belit künletot keltet mondanen.

Nagon meglepet, hoz a vajdasagban ennyi emberet sige a iradalan;
Fazagi Ture ekkelot leten, milge behisegellhet kuzdenak; hajdani alle
pobokko viruugitva aorban erel a neheisijek is nag halastent jelentenek;
kulturalis morgalauk rendesen csak akker korrak auz a nitet, am'kor ho-
si maie beleforaaltak s a hivonon vit e' vesettnek letro' negok arok,
aenelgeht a iradalan is kultus tortenet vegül is paimeont.

• A kritika feladata a kulkeio' nega, ismeretlen ink' pnyitea'nyivel
• Szamba aorban villogtat'ra nen auzen elau'nei negon. Nagon keveset
latok egy embert s oghor a hiv'antais'ban van a hita, nen a ir'bra: a ir'ot
eg maie beallit'isan maie mi'vaka et entley ajara maie ranglistat allot-
katnak. Mindezenetbe doblot jelentene, ha maie csak meg ot ir'guk volna;
a a'it viruugitama, hoz vananak hirtelilek parametolo' et'heiek s vasmot
idelt'ero' (s nen pa'itolo') kor'ezegak. Nagon jo volna, ha morgalauk na
maradan meg videt'inek, hanem Pesten is neghisi'vclak a ev'nyesi-
leit; a ir'is lepu'gobb vataloji. a mestek, melyet alhalestamak ra' s
it me'pucak nigombb mestek ala' kerulhet'nek. A dilettantizmus

az azok ezekben nagyon is illik, az lehet, s fontos is, hogy legyenek tárgyi deliktánsai
az esetben, hogy az írókkel ne nyomban érkező deliktánsok, meg fontosabb. Egy
évi deliktáns, ahány az egy önmagára eléle el s ahány egy egy önmagára birtok
lehet, fölbből is az iróvalonak, mint minden kig, megpörödtetelen iróvalon.
pártolai. S. magam bizonyos lenak sajátjaitra a jó iróba s hozzára kélelő
egy művelő, ha azok megpörödtetik, örömeit foglalkozom. Sajnos a megpör-
vítés keit, ha palpitusáról lenvitolak, (a mákimondás olyan felelőséit
szegedten meg magamnak, amelyeket őt hat ávált tovább, meg folyóirattal fo-
lyóiratra saadottára ten iróhatal birtoklével), az keit, ha azok az
is keit, ha, ha minden orgánus, s en birtokos bizonyos állat rendelkezé-
nek is iró, ha egy évi felismerésébe megpörödtetik lehetek.

Freretből idvontli híve

Budapest 1944. jan. 27.

Nemzeti Szó.

Kezdelem,

megdöbötök, hogy jendeleghyvel ilye kezus behovetbe
let a katantrifje. Levelelech a katas a alatt leultan
megistam egetlen rord talulhosasunk torteneket. Ha
kannalri tudja, elhuldon, het nyomatok oldal ar egy

Jendeleghyach meg a mult honapban megistam, hogy
a katantrifja kival ar bi honaprol is irak, - mert
hogy orkehti let, felmentesen herin. Aniga Janu 11
el nem kerult, ug tines kulin munkain idon s ar one
fojlatok cikkeben ug is sor kerul ra'.

A folyoiratnak trivosa kuldok novellat, veset,
ha len - s ha kerik, len is, de nehany het ota valan
hoz van a trivosa, neherebbe meg a munka

A Janu 11-ig kuldin, ahoy kerke

Meghonytan Herceg Janus honaprol. Komoly tehet
szj. Juredittel pidovali

A Post honapoket vimalpitan!

Kisvata dol do-

Ledog Bariton,

- Giney kulturat le mill non locti e vaxsh, hi hudyi hi nyadit vltamal-tutorom nehad. Korrionim y atolio Kalangjat, hi nyi tanulumangya Kellemer meglepats' rsh, nem a tot alma, hanem a hincmala miat. Hye
- Ji cikh it i n'than jelenik meg. Lakhik, hoy imer s' nememh a cikhin's kedve'st popalborik vela.

A kiriblogba, +, ty l'itom. he i felrcerted - olord el a befejeres'et meg egas higeluera. Nem aut

mendemeni, hogy az a kivétel nélküli véleményem, hogy nem lehet
munka, hanem hogy egy új, magyarországi "kultúr"
alívétnek magának: a Beszélgetés, Kérdések, Adatok,
"mely magyarországi" formájában. Tízadán csak a kara-
imlakat támadom, akik mindig kihasználják az ország
bél és magyar nép ellen akaratuk behatárolásai-
kat.

● Sokat beszéltek arról, hogy a magyar nyelv csak le-
megyünk Rapszódia, és ki kell ejtünk ki kell ejtünk. Remélem,
azt kell-e. Perpetuum Mobile

Kivétel nélküli

Kedves Barátom,

Gulyás feloldotta az Ember és természet (ha jobban megfelel, adjuk a Tanu-
evet (az Ember és természet politikai) és én küldöm is az első feltevést.
Megerőltetés meg fog fejeződni, de javaslatom a tudom, hogy a nyomdának vigyis meg;
a korrekciót azonnal is beküldöm. A korrekcióra nem szükséges a kézirát;
erőltetésivel javítom. A honlapra is mint példát meg, így azonnal
készen fogom küldeni és új ötletekkel. Melyek szerint nagyon kérem;
• a költészet és a nyelvészet körül külön lehetne olyan, egy kis rész, mint a költés-
zet: mert azonnal nem volt köztünk a szerkesztés

Önide levélkével érkezik

1938. június 14.-én.

Köszönettel
Köszönettel

4

Kedves Uram, nagyon hálás vagyok a két szerb könyvért; talán már a negyedik Tanúban írhatok róluk. Bocsásson meg, hogy ha a póstával baj van időnként, ép a vajdasági előfizetőinkről nincs egészen tiszta képünk. Kende Ferencnek például egy csomagban küldtünk három számot; nem értjük, hogy hiányozhat a harmadik. Önnek most négy számot küldtem, ahogy kérte; de remélem az előző küldeményt (6 drb III.) megkapta s nem a helyett kéri. Herceg Jánosnak T—II. küldtünk, Draskóczy III.-at; utóbbi még nem fizetett be. Bántana, ha nem szállítanánk pontosan a számokat s Önnek újabb kellemetlenséget okoznék; ezentúl mindenki a saját címére kapja a lapot. Szívességét még egyszer nagyon köszönöm;

szeretettel üdvözli híve

Németh László

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Bp. 1933. febr. 20.)

5

Igen tisztelt Uram, küldje el könyvét s én megmondom véleményemet; ha fontosnak tartja aztán, hogy ez a vélemény a Kalangyában is megjelenjék, a kritikát vállalom. Szó lehetne róla, hogy az Utódállamok magyar irodalmáról szóló tanulmányomat is Önöknek írnám meg s a Tanúban csak utalnék rá, úgyis rendkívül nagy az anyagom. Dos Passos példáját nem ajánlom; ha ilyesmire gondol, nézze meg inkább Gide Faux monnayeurs-jét. — Szentelekyt a napokban látogathatom csak meg; a tavaszt elverselgettem s most éjjel-nappal írtam az V. Tanút, néhány nap múlva megkapják.

Szeretettel üdvözli

Németh László

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Novi Vrbas, 21. VI. 33.)

6

Kedves Uram,
megdöbentett, hogy Szentelekynél ilyen hamar bekövetkezett a katasztrófa. Levelének a hatása alatt leültem s megírtam egyetlen rövid találkozásunk történetét. Ha használni tudja, elküldöm, két nyomtatott oldal az egész.

Szentelekynek még a múlt hónapban megírtam, hogy az Anthológián kívül az Ön könyvéről is írok, — most, hogy szerkesztő lett, felmen-

tésem kérem. Amíg a Tanú II. el nem készült, úgy sincs különmunkára időm s az összefoglaló cikkben ügyis sor kerül rá.

A folyóiratnak szívesen küldök novellát, verset, — ha lesz — s ha kérik, lesz is, de néhány hét óta valami baj van a szívemmel, nehezebben megy a munka.

A Tanút úgy küldöm, ahogy kérte.

Megkaptam a Herceg János könyvét. Komoly tehetség.

Szeretettel üdvözli

Németh László

A Proust könyveket visszakaptam!

(Levél. Keltezés nélkül)

7

Igen tisztelt Uram,

köszönöm a Kalangya számokat s a kitüntető helyet, melyet — valljuk meg elég gyöngé írásomnak adtak. Nem tudom elfogtam-e benne csak egy vonást is Szentelekyből, — hiszen nem is ismertem; kritikai munkásságából alig olvastam valamit.

Az Ön könyvét tulajdonkép csak most olvastam át végig; eddig csak böngésztem benne; hiába, aki annyira vállalkozott mint én, rendet kell tartania az olvasásban. Mi a véleményem a könyvről? Azon kell kezdenem, mi a véleményem a vajdasági irodalomról. Külön sorsoknak külön irodalom kell s a Vajdaság egy darab elszakadt magyar sors, amelynek meg kell találnia a maga teljes garnitúra íróját, — ha nem is állíthat minden helyre elsőrangú erőt. (Valamivel magasabb fokon ez az egész magyar irodalom s minden kis irodalom helyzete s létjoga.) Ha Ön nem volna vajdasági író, írhatna, de nem lenne kötelessége, hogy írjon. Ott az. Könyvében van valami megalvadt mélabú, elsüllyedt világok szomorúsága, amely rokonszenves. Minden írására komolyan készül, egy kicsit talán komolyabban is, mint kellene. Sokszor nehézkes, de sohasem könnyelmű. Hangulatai többet érnek mint mondatai, az ember mint a stílusa. Sokszor erőlteti a képeket, nyelve egyszerre lesz erőszakosan eredeti és anakronisztikus. „A kötelesség el-nem-engedő rugóján minden messzebbre vágyódása visszacsúszott az íróasztalra.” Sok az ilyen mondat. Ha egyszer egy novelláját elküldi, örömet megjelölöm benne, mi az, ami ízlésemet bántja. Az az érzésem, hogy egy kis csiszolással, egy-egy részlet elhagyásával, átiktatásával sokat nyernének az írásai. Hittelük van előttem, ha művészi félszegeik itt-ott bántanak is.

Sajnálom, hogy nem küldhettem semmit Önnek. Egy visszaemlékezés-féle munkába kezdtem; az utolsó nyolc-tíz év magyar irodalmának történetét írom meg a magam küzdelmeim át; ha érdekli, leküldök a kéziratból annyit, amennyi el-elkészül s kivehetnek belőle valamit; egy kis magyar kultúrhistoria lesz s közben élet vagy inkább szereprajz is; aki olvassa, megértheti belőle az itteni viszonyokat.

A Tanú elmaradt számát a most megjelenő VI.-kal együtt küldöm.

Herceg írt; okvellen foglalkozom vele a Tanúban, — de ne kívánja, hogy levélben válaszoljak neki, — talán érthető, hogy csömöröm van a betűtől.

Szeretettel üdvözlí
igaz barátja

Németh László

(Levél. Keltezés nélkül)

8

Kedves Barátom,
kegyelmezzon meg még néhány napra; hosszabban akarok írni s itthon rengeteg a baj, a Tanú-írás baján túl temetés, gyermekbetegség, hivatali ügy stb. Egy hét múlva lesz időm. Hogy képzeli hogy megharagudtam. Nekem még kevesebb a barátom mint Önöknek. Kalangyát január óta egyáltalán nem kaptam; a honorárium nem fontos, tegye el, majd ha összegyűl egy kis összeg, akkor kérem.

Ne haragudjon rám s legyen meggyőződve barátságomról

Németh László

(Levelezőlap. A bélyegzőn: Bp. 933. szept. 14.)

9

Kedves Barátom, szerdán feladtam a kéziratom első részét; többet is küldtem volna, de most jelent meg az iskolaegészségügyi intézmény folyóirata, melynek én szerkesztőféleje vagyok s nem tellett időm a javításra. Ha elkéstem, decemberre küldök hozzá. Nem tudom, elkészültek-e rá, hogy ilyesmit küldök; öt esetleg hat ekkora közlemény volna az egész, — a Tanú megindításáig. Későbbi részekben kevesebb az életrajzi elem; ott elkerülhetetlen volt, meg be is csalja az olvasót a tanulmányba. Ha nem hozhatnák az egészet, várják meg a többit s adják ki belőle, amit érdekesnek találnak. Én husvétra külön könyvben az egészet úgyis megjelentetem. A kisebbségi irodalommal várnom kell még, amég Jancsó könyve megjelenik; a Felvidéket még nem is ismerem eléggé. Kállay kritikája, amennyiben jellemzés, helytáll; én persze magánosoknak adott véleményemben is tartom magam a kritikáimban felvett mértékhez. Ez becsület dolga is!

Szívésségét köszönöm, szeretettel üdv.

Németh László

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Bp. 933. okt. 27.)

10

Tisztelt Barátom, nem értettem egészen levelét; milyen kézirat folytatást kér, hiszen az első részt elküldtem; a másodikat meg csak a hónap vége felére ígértem. Igaz, hogy van itt még egy két fejezetem kijavítatlan, de nem hiszem, hogy annyit közölhetnének egyszerre. Már különben is késő; egy hetet töltöttem Debrecenben s csak ma kaptam meg, visszajövet, levelét. Debrecenből új mozgalom indul ki; melyről még bővebben írok. Kérem, jelezze, nem jöhetne-e fel a megindulásra, dec. 2. és 3. lesz; szeretném, ha a Vajdaság is képviseltetné magát. Félek, hogy írásaimat ott lenn nem nézik jó szemmel; kérem, ne keveredjék fölösleges vitákba értem, inkább az Ember és szerepet is visszavonom. Vannak korszakcsináló, nélkülözhetetlen írók (ma 5—6 ilyen magyar író lehet), vannak hasznos írók, akik a kultúrában positiót teremtettek maguknak és vannak írkaások. Ön a középső csoportba tartozik. Elég ennyi? Szeretettel üdvözli barátja

Németh

(Levezetőlap. — A bélyegzőn: Bp. 933. nov. 6.)

11

Kedves Barátom,
itt küldöm a kézirat második részét; azért vártam velem, mert reméltem, hogy megkapom talán a novemberi számot s összehasonlíthatom az első résszel; de úgy látszik, a posta rosszul szuperál. Borzasztó, hogy ennyire elszakítanak bennünket.

Nekem senki sem iparkodott mint a vajdasági irodalom képviselője a bizalmamba férködni; Csuka Zoltán a Láthatárral keresett fel; úgy-hogy egészen nyugodtak lehetnek.

A debreceni találkozó ügye nem tudom, hogy áll; a napokban kellett lennie a döntésnek, de még nem kaptam értesítést. Attól félek, elalszik ott is a szalmaláng s a mozgalom levezetődik az ismert kanálisok valamelyikébe.

Nem tudom, megfelel-e Önöknek az Ember és szerep kézírata. Én magam habozom, hogy kiadjam-e könyv alakban.

Szeretettel üdvözli
igaz barátja

Németh László

Budapest 1933. nov. 26.

(Levél.)

12

Kedves Barátom,

bocsásson meg, hogy sürgetnie kellett; 20-ára oda akartam juttatni a cikket, de a héten minduntalan megakasztott az írásban valami, bosszúság vagy vendég. Csak tíz oldalt küldök, mert a következő rész hosszabb lesz s úgysem közölhetnék az egészet; engem pedig a Tanú most erősen szorongat.

A Tanú előfizetési ára 3 P + 50 fillér szállítási költség, átszámítva dinárra. Az előfizetők jegyzékét a kiadóhoz (Első Kecskeméti Hírlapkiadó, Kecskemét, Kéttemplom köz 2) tessék küldeni. Ha az előfizetést ott össze lehetne szedni s átutaltatni, az volna a legjobb.

Nagyon köszönöm, hogy olyan figyelmes velem szemben; higgye el jó társaságban van azok közt, akik még ilyenek.

A következő alkalommal (január 15) nagyobb kézirat-csomót küldök. Szeretettel üdvözli igaz barátja

Németh László

Budapest 1933. dec. 22-én

Címem nem Felsőgöd, hanem Bp. Ilona u. 75.

(Levél.)

13

Kedves Barátom,

megint azért nem válaszoltam, mert a kéziratot akartam küldeni, de új munkám, a Tizennyolcadik század története (egy Európa-történet része) annyira magába habart, hogy nem volt lelkierőm a folytatásnak nekiülni. Bízom benne, hogy az új szerelem nem ártott meg ennek a két fejezetnek. A számozás (12. 13.) nem tudom biztosan jó-e, tessék talán utánanézni.

Máig harminc pengő honoráriumot kaptam; ezt csak azért írom, mert kérdi.

Molter Károlyról semmit sem tudok; rettenetes, ha igaz.

A következő folytatást iparkodom majd időben küldeni.

Szeretettel üdvözli

Németh László

Budapest 1934. jan. 25-én

(Levél.)

14

Kedves Barátom,

itt küldök még egy fejezetet, egy nappal elkésve, talán még tudja közölni. Ne haragudjon, hogy teendőit még nem írtam meg; most készí-

tek egy tervezetet az Ady-Társaság számára egy országos-igényű „hungarológiai” szakosztály megalakítására; amit ott ajánlok, az Önöket is tájékoztathatja s talán tud embereket találni kis magyar szigetükön is ehhez a munkához. Kéziratom, sajnos, elég rossz (?), sajnálom Önt a sok bajlódásért s a szépszámmal megjelenő sajtóhibáért; Önöknek ott kellemetlenebb lehet mint itt nekem. Az Önhöz intézett levélnek, akkor vettem csak észre, amikor nyomdába kellett volna adni, nincs nálam másolata. Kérem, legyen olyan jó, küldjön belőle egy korrektura-levonatot, hogy kiszedethessük. — (Fekete Lajos újabb verseiben én is nagy haladást látok!)

Szeretettel üdvözlí igaz híve

Németh László

(Levél. — Keltezés nélküli)

15

Kedves Barátom,

most az egyszer nem lehet panasza rám, elég korán küldöm a folytatást; sajnálom, mert elég sok baja lesz a gépeléssel. Szívesen megcsinálnám én, de egész lehetetlen, annyi minden szakadt a nyakamba. Még két, ennél valamivel nagyobb részlet s az Ember és szerep első részének vége; a Tanú története már új rész, bár az utóbbi hetekben olyan rohamosan halad, hogy hamarosan ezt is lezárhatom.

Április elején megindul, Fülep Lajos, Gulyás Pál és az én szerkesztésemben az az új magyar folyóirat, amelyért a Tanú megjelenése előtt annyit küzdtem, amelyről azóta lemondtam néhányszor s most váratlanul mégis megvalósult. Mondhatom, az utolsó pillanatban indul meg, a magyar szellemi élet teljes züllésében. Szeretném, ha vállalná a vajdasági megbízott vagy szerkesztő (nem tudom, mi a titulus) szerepét s egyben megírná, hogy hozhatná-e az áprilisi Kalangyában Önhöz intézendő leveletem, amelyben a kisebbségi irodalmak számára próbálok egységes munkatervet adni. Ez a cikk azután az új lapban is megjelenne. Juhász Géza különben néhány napon belül egy körlevelet is intéz Önhöz.

Herceg Jánost megkértem, adjon az új folyóirat számára novellát. Nem is válaszolt. Nem kapta meg a levelet vagy talán nem tetszett neki ugyanakkor megküldött kritikám? Hiszen az a legnagyobb dicséret az én mértékem mellett. Kérem figyelmeztesse őt kérésemre.

Kapott-e az új Tanúból? A kiadó ügyetlenkedik, talán legyen segítségére s küldje meg neki az ottani előfizetőket.

Kende írt a honorárium ügyében, melyet közben megkaptam. Kérem, ne okozzon ez gondot Önöknek; örülök, hogy ez az írás kijött belőlem s ezt Önöknek köszönhetem. Szeretettel üdvözlí igaz híve

Németh László

Bp. 1934. febr. 16.

(Levél.)

16

Kedves Barátom,

itt küldöm a regényfolytatást s a levelet, amelyet új folyóiratunkban Önhöz akarok intézni s amelyet esetleg a Kalangyában is közölni lehetne, ha Ön nem talál valami bántót benne. Ha igen, kérem írja meg, hogy a mi folyóiratunkban is kikorrigálhassam.

Ez az egy fejezet túlságosan hosszúra nyúlt s mivel a levél is megjelenik esetleg, nem akarom a Kalangyát túlterhelni. Ha tudna még egy fejezetet közölni, kérem, írja meg, 5-ig elküldöm, mert szeretném, ha a végire járnánk már.

Sajnálom, hogy a kiadó direkt fölszólította Önt a bírálatra; én az ilyesminek nem vagyok barátja s ha Ön nem tartja szükségesnek a bírálatot, kérem, ne erőltesse csak a barátság kedvéért.

Csakugyan jó volna, ha Szabadkára leutazhatnék, de beengednek-e. S ha leutazom, szeretnék körülnézni már. Talán a nyáron.

Folyóiratunk megjelenik a jövő hónap közepén. Jobb cím híjján én a *Kísérlet* mellett döntöttem, ez legalább kifejezi, hogy itt semmiféle társas vállalkozás sem lehet több kísérletnél. Szerkesztőtársaim zúgóldnak ellene, ̄e én kitartok mellette.

Szeretettel üdvözli barátja

Németh László

Budapest 1934. márc. 26-án

(Levél.)

17

Kedves Barátom,

levelét megkaptam, kéziratot 5. táján küldöm. Sajnálom, hogy nincs módom lemenni; de talán egyike vagyok azoknak a keveseknek, aki érzem, amit éreznek.

Szeretettel üdvözli

Németh László

A *Kísérlet* címe utolsó pillanatban Válasz lett. Sajnos?

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Bp. 934. ápr. 28.)

18

Kedves Barátom, sajnos, nem tudtam további kéziratot küldeni, az Ignó-Hatvány heccek megviselték kissé az idegeimet s különben is sok minden forr itt, de a hónap végéig ott lesz az egész kézirat. Ha ez támogatást jelent, szívesen adom Önöknek minden szépirodalmi íráso-

mat, esetleg verseket is, úgy a folyóiratot Magyarországon is olvasottabbá lehetne tenni. Kitartást.
Szeretettel üdvözli

Németh László

A Kalangya erősen javul, bár az új szövetkezés a színvonal ellenére sem egész veszélytelen.

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Bp. 934. jún. 18.)

19

Kedves Barátom,

az életrajz befejezését, sajnós, még egy hónappal ki kellett tólnom, a Rádió irodalmi tanácsadónak bízott meg s oda rendkívül sokat kellett dolgoznom ebben a hónapban. Lehet, hogy ez a részlet valamivel szürkébb is a többinél, most érzem először, hogy szellemileg is fáradt vagyok. Pedig ebben az évben még szükség van az erőmrre; mindent meg kell kísérelnünk, ha nem akarunk mindent elveszteni.

Szeretettel üdvözli

Németh László

(Levél. — Keltezés nélkül)

20

Kedves Uram,

köszönöm felhívását; örülök, ha az Ember és szerep első részének itteni botránya nem idegenítette el a vajdaságiakat a folytatástól. Valóban benneállok már a munkában s ha más műveim mellett from is, méllázó pihenésül, a havi egy ívet könnyen el tudom készíteni. Ekkora havi porcióra okvetlen szükség van, ha egy év alatt közölni akarjuk, mert a hátra lévő rész 40 fejezet; egy-egy fejezet borgisz Kalangya oldalon kb. 4 oldal. Én magam is szívesen adnám a művet a Kalangyának, ahol az első rész megjelent; egy hiba van: elígértem már Gulyás Pál ősszel meginduló debreceni folyóiratának. Mihelyt az Ön levelét megkaptam, írtam neki s feloldozást illetőleg cserét kértem. Ha megköti magát, még mindég van egy megoldás: az 1935-ben megjelent Ember és szerephez nemcsak egy folytatást akarok írni, de egy előjátékot is: (művem vezérgondolatainak a foganása, kifejlése gyerekkoromban s ifjúságomban.) Végső esetben, ha Ön igényt tart erre, ezt engedhetném át. (A három Ember és szerepből egy 4—500 oldalas egységes művet szeretnék önteni a jövő könyvnapra)

Sajnos, a honoráriumról is beszélnünk kell. Emlékezhets, hogy régebben ezt a kérdést én nem igen ismertem. Amióta beteg vagyok s egy-két éven belül valószínűleg el is patkolok, gyerekeim javára anya-

gilag mindent el muszáj követnem. Mivel a folytatások hossza különböző; az a kérésem, adjanak egy-egy (nem petit) Kalangya oldalért 40 dinárt. Ezt a pénzt át sem kellene utalni: téli szabadságomat, ha kapok, Dalmáciában tölteném el családotól (sajnos egy nyárral nem tudom megúszni többé az évet; télen is nyaralnom kell) s akkor felhasználnám.

Válaszát várva, szeretettel köszönti híve:

Németh László

Felsőgöd, 1938. jun. 3-án

A folytatásokat 10.-ig küldöm, de viszonzásul korrekturát kérek. Igen valószínűnek tartom, hogy Gulyás felold ígérete alól.

(Levél.)

21

Kedves Barátom,

Gulyás feloldotta az *Ember és szerepet* (ha jobban megfelel, adjuk a „Tanú-évek /az Ember és szerep folytatása/” címet neki) s én küldöm is az első folytatást. Megvan még két nagy fejezet, de javítatlan s tudom, hogy a nyomdának sürgős már; a korrekturával azokat is leküldöm. A korrekturához nem szükséges a kézirat; emlékezetből javítom. A honoráriumot, mint jeleztem már, Jugoszláviában szeretném fölémészteni s így ott maradhat. Meleg sorait nagyon köszönöm; a szolidaritás kézfogásán kívül külön békejobbra, úgy hiszem, nincs szükségünk: tudtommal nem volt köztünk neheztelés.

Őszinte barátsággal üdvözli

Németh László

1938. június 14-én.

(Levél.)

22

Kedves Uram,

elküldöm a végre kijavított második folytatást; kész már ez a rész június eleje óta, de mivel a korrekturát a nyomdának s nem Önnek kellett küldeni, nem siettem a javítással. Látom, mégis apróval szedték; nem bánom, de akkor hozzanak is minden számban két fejezetet, így az értelem is jobban jár s a szöveggel is elkészülünk a tavaszra. Ha valami megjegyzése van, kérem, közölje. Ősztől, amikor Pesten lakom, valószínűleg gépelt kéziratot küldök; akkor nem kell a korrekturát külön felküldeni.

Szeretettel köszönti híve

Németh László

(Levél. — Keltezés nélkül)

Kedves Barátom,

a kézirat felét elküldöm most, hogy türelmetlenségének táplálékot adjak, a másik fele 17.-én ér oda. Feleségemmel, úgy látom, sokat levelezgettek. Ön izgult is közben, mivel egy levél csakugyan elveszett, az egész dolog azonban nem éri meg a póstát és izgalmat, olyan egyszerű s emberi. A nyomdában valakire rábízták szept. 22.-én a korrektúra föladását s az megfélekedezett róla, nem adta föl csak 30.-án, amikor, úgy látszik, már mindenki tükön állva várta vissza. Hogy ez így volt, kitűnik abból, hogy a korrektúrához mellékelt levél kelte szept. 22., a boríték szabadkai bélyegzője szept. 30. (ez a boríték volt az egyik dokumentum, ami a feleségem levelével elveszett; még egy 30. bélyegzőjű bélyegem, amit a gyerekeim levágtak róla, itt van nálam). De kitűnik abból is, hogy a nyomda második korrektúrát sem Felsőgödre sem máshova nem küldött, aminthogy az elsőt sem kaphatta vissza „címezett ismeretlen” jelzéssel, — hiszen azt én küldtem meg neki kijavítva. Az egészet csak azért üzentem meg, nehogy azt higgye, én voltam hanyag a korrigálásban. A másik dokumentum egy feladóvevény volt, amellyel feleségem akarta bizonyítani, hogy ő a kéziratot ajánlva adta fel, csak nem mint levelet, hanem mint üzleti papírt. Ezentúl levélként küldjük.

A Kalangyát kapom s Herceg János szép cikkét szívből köszönöm. Félek, hogy életrajzom nem lesz méltó azokhoz a nagy dicséretre. A szeptemberi események lelkileg nagyon megviseltek, rendkívül peszsimista vagyok, az egészségem azonban csodálatos módon jobb mint két esztendő óta bármikor. Volna még mondanivalóm, de a pósta megy, a vasárnapi küldeménybe majd folytatom.

Szeretettel köszönti

Németh L.

(Levél. — Keltezés nélkül)

Kedves Barátom,

elég későn küldöm a csomagom s csak egy fejezetet, bár az eddigieknél hosszabbat. Nehezen megy ez a munka. Amikor elkezdtem, azt gondoltam egy magyar-passiót adok. A görögöknél a nagy szenvedés nemzeti kincs volt, az agyongyötört Oedipusz csontjaiért városok versenyeztek. Az én hat-hét éves vergődésem olyan mű alkotásának éreztem a — szenvedésnek, hogy azt hittem, csak oda kell ajándékozni. Csak most, írás közben, érzem a különbséget. Oedipusz olyanoknak jajgat a színpadról, akik ha borzadnak is tőle, de van érzékük kínjai iránt. Az én olvasóim, érzem, nem a törekvéstragikumát, hanem a szenvedést megokoló történeteket nézik, mint pletykát és emberszólást. Ez megköti bennem a jajgatót. A fiókomnak kellett volna írnom: ott lett volna az igazi. Nem lenne okosabb, az esztendővel abbahagyni? Mondja csak ki

őszintén a véleményét. Én úgy érzem, hogy nem azt kapták, amit az első rész után vártak.

Szeretettel köszönti híve:

Németh László

Budapest 1938. nov. 16.-án.

Onnan hogy fest a mi viszonyunk a németekkel? Beszélnek-e német—cseh—magyar vámunióról? Ismeri az én Debreceni Kátémat, ott erre is kész volt, öt év előtt már, a passzus.

(Levél.)

25

Kedves Barátom, novemberben is jeleztem, az Ember és szerep folytatása (. . . . előtt) egyre nagyobb belső akadályokba ütközik. lehet más mint vádbeszéd s minél lojálisabb akarok lenni a panasztevésben, annál inkább tetszhetik pletykának. Hisz még ön is . . . De ha még folytatni próbáltam volna is, négy nap előtt olyan csapás ért, mely az agyam is megállította. Apám agyvérzést (helyesebben agytrombóvizist) kapott, bénán, kialvófélben levő szellemmel fekszik a klinikán. Ha életben marad: egy aggcsecsemő marad ránk. Ő volt gyerekkorom óta a legjobb barátom, eszményképem. Nem, nem tudok írni, s a nyilvánosság számára (. . .). De ha valami kárpótlást akar, odaadom Önnek VII. Gergely drámám (legjobb művem) közlésre. Ha kell, postafordultával ezt küldöm. Gyors választ kérek, mert aszerint fogalmazom meg a Kalangya olvasóihoz intézett rövid mentegetőzésem a folytatás elmaradásáért.

Sokszor üdvözli híve:

Németh László

(Levelezőlap, sérült állapotban. A bélyegzőn: Bp. 938. dec. 11.)

26

Kedves Barátom,
itt küldöm a kért bejelentést. Téved, ha azt hiszi, hogy elhidegültem Öntől; ha a megszólítást elvitettem, szórakozottságom és a sietség mentse, mindkettőre megvolt az okom. Az Ön álláspontját én megértem: ahhoz húsz-harminc évvel kellene idősebbnek lennünk, hogy ami ma pletykának látszik, történet-magyarázatnak lássék. A VII. Gergelyt mégsem küldöm le: eredetileg a Korunk Szavában kellett volna jönnie; a szerkesztő boldogan vállalta, mint a középkori egyháznak nagy magasztalását,

az egyházi cenzura azonban nem engedte át. S mért lennének a Vaj-

daságban okosabb katolikusok mint Pesten? S több kellemetlenséget igazán nem kívánok már okozni. Talán egy másik kész darabom küldöm le megtekintésre hamarosan: azt azonban előbb le kell gépeltetnem.

Változatlan barátsággal:

Németh László

Levelét csak tegnap este kaptam meg: azért késtem. Korrekturát a Levél-ről, ha Ön vállalja, nem kell küldeni. Részvétét köszönöm. Feleségem azt kéri, hogy honoráriumomból 10 P-t legyen szíves Herceg János kislányának, karácsonyi ajándékul, keresztszüleitől, Zomborra átutalni.

(Levél. — Keltezés nélkül)

27

Kedves Barátom, nagyon köszönöm gyönyörű ajándékát. Nagy segítségemre lesz a szerb nyelv tanulásában, most hogy az írószágtól el...tam (?) megint a nyelvtanulás a legnagyobb örömöm. A VII. Gergely közben már megjelent: egy most induló színházi lapnak dobtam oda, akárhol, de legalább legyen kinyomtatva (A szerkesztője különben író és jó fiú: Komjáthy Aladár) Nagyon sajnálom, hogy a januári Kalangya nem jelent meg. A „Tanúévek” miatt, mint ma megtudtam, nagy kampány indul meg; az a színe lehet, hogy előlük futok meg. Legalább az Önhöz intézett levelemre tegye rá a dátumot (úgy hiszem dec. 15—20 közt küldtem el) s ez igazoljon valamelyest.

Szeretettel köszönti barátja

Németh László

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Bp. 39. I. 11.)

28

Kedves Barátom, nagyon örülök, hogy a Kalangya mégis megjelent januárban. A világért ne írjon Gellértéknek, nem ők hanem Gálék fenyegetnek — nem cikkel hanem bírósággal. De meggondolják ők azt, ne vesztegessünk időt és figyelmet rájuk. Az első pénzküldemény megjött. Az utolsó 20—30 P-t, kérem, ne küldje el, azon könyveket szeretnék hozatni. Most megint foglalkozom a szerbvel. Multkor nem a Madách-fordítást dicsértem meg, csak a kiállítást. Ha összehasonlítottam az eredetivel, majd megírom véleményem. Szeretettel köszönti

Németh László

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Bp. 39. jan. 19.)

Kedves Barátom, a két pénzküldeményt megkaptam, köszönöm. Gál Istvánnak, arra kérek, írd ezt: „Én Németh Lászlótól tettem függővé, hogy nyilatkozatuknak helyt adjak-e, ő a következő választ adta: Nem tudom, hogy Gál Istvánék most Halvany Lajoshoz vagy a nyilasokhoz állnak-e közelebb, de ha ellenem akarnak tenni valamit, az egész magyar sajtó az övék.” Ha nekik mégis a Kalangya kell, bocsásd rendelkezésükre. Ne takarítsuk meg nekik, hogy újból levizsgázzanak. Én a januári Kalangyában letettem a tollat, s komikus volna, ha ő értük fölvenném. Választ tehát nem kapnak. Bizonyítékom és hitelem nem papírokban van, hanem az életemből süvítő igazságban. Ha ez el nem söpri, akármit írnak is, én egymagam a nyájjal hiába feleselek. Hogy nyilatkozatukat hogy és mint adod közé, a te dolgod. El van rontva a napom, az irodalom büze ismét elért! Dehogy írok, publikálok én többet. Szeretettel köszönt híved:

Németh László

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Bp. 939. febr. 11.)

Kedves Barátom,
Gálék összeesküvésének furcsa hatása volt: föltámasztotta bennem a dacot, hogy művekkel szégyenítsem meg őket. Egy huszonnégy órát émelyegtem, undorodtam, azóta megint a muszáj — Herkules vagyok. Valami olyasminak az indítására szántam el magam, mint a Tanú volt; a címe: Tanú Könyvtár lesz s három témakörből közül műveket: 1) Közép-Keleteurópai népek 2) magyar szellemtört., kritika 3) színház: tanulmányok és eredeti drámák. Egész irodalmi jövedelemem, melyet most készültem a Franklinnál visszadobni, erre szánom s mindazt amit három év alatt eszmékbe kivajudtam, újból a nyilvánosság elé viszem. Nekem nincs mit veszítenem benne, csak a gyermekeimnek. S épp azért kellett hozzá az ügyszereteten kívül egy kis dac, felháborodás, szóval örület is.

Ilyen körülmények közt már Neked is örömet adom át áprilistól folytatásra a VII. Gergelyt. Könyvbírálatot is szívesen adok szerb—horvát—szlovén írókról. Állapodjunk meg abban, hogy ha a legjobb jugoszláv írók egy-egy művét elküldöd nekem, én azt könyv ár fejében megbírálom. Krleža Eseji jók, de nincs-e egy külön horvát—magyar szótár, mert én bizony ezt sokkal nehezebben értem mint a szerb írókat, mégsem egészen ugyanaz a nyelv. Nagyon kellene egy szlovén—német szótár is, aztán egy friss, szerb—horvát irodalomtörténet. A honoráriumból talán küldhetnél; itt lehetetlen jugoszláv irodalmat beszerezni. Hercegtől kaptam könyveket, de a Necsizta krv nem volt köztük, Krležától mást is szeretnék látni. Nagyon érdekelné a régi raguzai költészet. Gundulič bizonyára kapható iskolai kiadásban. Népköltészeti

gyűjtésem van, de olcsó kiadásban, jegyzetekkel szívesen olvasnám a középkori szerb krónikákat stb.

Ne haragudj, hogy így megrohanlak, de május elejére készen kell lennie az első három füzetnek. Hercegnek a napokban írok. Szeretettel köszönt híved:

Németh László

1939. febr. 14.-én.

(Levél.)

31

Kedves Barátom, rég vártam, hogy valami életjelt kapok tőled, esetleg a kért könyvek egyikét-másikát, de mint Hercegektől hallom, te meg éntőlem vársz választ s nem tudod mire vélni hallgatásom. Azt is tőlük tudom, hogy a VII. Gergely a májusi Kalangyában jelenik meg — a 13.-i bemutatóval egyidőben. Sajnos, ettől a bemutatótól nem sok jót várhatok, a Nemzeti későn látott hozzá s a darab is nehéz, korai volt színpadra engedni. Mi az oka, hogy az áprilisi Kalangya nem ért el hozzám? Gálék nem jelentkeztek? Szerdán kiköltözöm Felsőgödre (Duna u. 8), oda írájál. Nyáron a regényem harmadik részét írom, de ősztől szabad ember vagyok, nyugdíjaztatom magam s akkor a Kalangyának is szívesen számolok be magyar és szerb olvasmányaimról. Ölel:

Németh László

A pénz, 800 dinár, megjött.

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: Bp. 939. máj. 1.)

32

Kedves Barátom, a Pester Lloyd irodalmi szerkesztője elküldött neked egy cikket: Budapest meghódítása; ha a Kalangya használhatja, add ki, ők nem merték vállalni. A VII. Gergely jobban sikerült, mint az előadás után vártam (bár Timár József a főszerepet elsőrangúan alakította); úgyhogy csaknem elfogadhatom a gratulációt. Az újságíró Kamarába én nem kértem a fölvételem. Most jelenik meg *Kisebbségben* című könyvem, majd küldök belőle. Szeretettel köszönt híved,

Németh László

(Levelezőlap. — A bélyegzőn: 939. máj. 28.)

Kedves Barátom,

vártam a válasszal, mert egy cikket is szerettem volna egyszerre küldeni a kértek közül, azonban valahogyan nem futott ki a tollamból s közben egy olyan összefoglaló mű bontakozott ki bennem, amelybe ezek a föladdott problémák úgy is beleolvadnak. Nem tudom, küldött-e a Kecskeméti Nyomda *Kisebbségben* című könyvemből, mely a Tanúnak lesz valamiféle folytatása. Én magam is csak két példányt kaptam belőle s abban bízom, hogy az ismertetési példányokat ő küldte szét. Hát ennek az új Tanúnak a következő számát akarom én (*Néma esztendőkre* címen) a politizáló s nem politizáló (tehát kultúra-csináló) magyarok kalauzául megírni s abban bőven lesz szó mindarról, amiről cikket kérte: Földindulásról épűgy mint nyilasokról. Még az én VII. Gergelyem előadásáról is (Isten őrizz, hogy Illyéssel írass róla, meg sem nézte). Szó lehetne róla, hogy ezt a három-négy Kalangya ívnyi tanulmányt vagy egy részletét (nagyobb részben még az őszi megjelenése előtt) ti is közöljétek; ha van kedved hozzá: majd küldök mutatót belőle. Darabjaim is írónak s mindég örülök, ha nyomdafestéken is fönmaradnak — tiltakozásul az előadás ellen.

Némi szemrehányást olvasok ki leveledből, hogy nem érdeklődöm eléggé a dolgaitok iránt. Sajnos, amit a hivatal és betegség meghagy — csakugyan a félbenálló műveimre kell — de még, ha akarok, sem igen tudok hozzáférni a szerb dolgokhoz. Lám, titőletek sem kaptam egyetlen művet sem készülő kelet-középeurópai tanulmányomhoz. De azért igaz fegyvertársi barátsággal gondolok rátok s hálás vagyok, hogy írásaimat szeretitek és kívánjátok.

Barátsággal köszönt:

Németh László

Sátorkő, 1939. június 11.-én

(Levél.)

Kedves Barátom,

bizony változatlanul rossz levélíró vagyok s ki tudja hányadik válasszal tartozom neked. Köszönöm az utolsó Kalangyát, Szőnyi tanulmánya kellemes meglepetés volt, nem a tartalma, hanem a színvonala miatt. Ilyen jó cikk itt is ritkán jelenik meg. Látszik, hogy ismer és nemcsak a cikkírás kedvéért foglalkozik velem.

A *Kisebbségben*-t, úgy látom, te is félreérted — olvasd el a befejezését még egyszer figyelmesen. Nem azt mondom én, hogy az asszimilánsokat rekesszük ki vagy némítsuk el, hanem hogy egy új „magyarrá keresztelésnek” kell alávetniük magukat: a Berzsenyiek, Kemények, Adyk, a „mély magyarság” forrásában. Támadni csak a hazaárulókat

támadom, akik mindig kikacsintanak az országból s a magyar nép ellen akarják behozni vérrokonaikat.

Sokat beszélünk arról, hogy a tavaszon mégiscsak lemegyünk Raguzába s közbeejtünk titeket is. Remélem, sor kerül rá. Szeretettel köszönt
Németh László

(Levél. — Keltetés nélkül.)